

Отже проведення окремого аналізу вказаних наслідків є методологічною необхідністю доведення обґрунтованості рішення законодавця про криміналізацію незаконного розголошення лікарської таємниці.

Медико-біологічні наслідки незаконного розголошення лікарської таємниці характеризуються тим, що дане діяння спричиняє або може потенційно спричинити суттєву шкоду здоров'ю людини.

Вказані наслідки, на нашу думку, є первинними, оскільки саме заради охорони здоров'я конкретної особи і було створено дану норму. Підтвердженням цього є те, що незаконне розголошення лікарської таємниці знаходиться у другому розділі Кримінального кодексу України «Злочини проти життя та здоров'я особи».

Отже основним завданням даного закону повинна виступати саме охорона суспільних відносин, що забезпечують здоров'я конкретної особи.

Слід вказати, що стан здоров'я населення в країні залежить від багатьох чинників. Серед них не останнє значення, як зазначають фахівці, повинно належати рівню якості надання медичних послуг та витікаючому з цього рівню довіри населення до медичних працівників [5, 2].

Згідно результатів соціального опитування населення України, проведеного у 2011 році інноваційним холдингом «STADACIS», довіра до лікарів в країні вкрай низька, так у північному регіоні всього тільки 18,3 % жителів довіряють лікарям, дещо більша довіра до лікарів в центральних регіонах України, там вона складає 49,7 % [6, 27].

На думку фахівців, більшість скарг на незадовільне медичне обслуговування належить до психологічного аспекту взаємовідносин лікар — пацієнт, а не до рівня компетенції медичних працівників. Розголошення даних про хворобу особи може слугувати однією із складових цього конфлікту [7].

Отже турбота громадян України про те, що інформація про встановлений діагноз та існуючу хворобу стане відома широкому колу людей, породжує їх недовіру до лікаря. Все це призводить до запускання та загострення хвороб і, як результат, до суттєвого погіршення стану їх здоров'я.

Підтвердженням цього можуть слугувати відповідні демографічні показники. Так, на кінець 2011 року в Україні налічувалося 45 745 200 громадян, що майже на 6 мільйонів менше, ніж 20 років тому. Природний спад населення за 2009 рік становив 172,6 тис., за 2010 рік — уже 181,5 тис. Згідно з демографічним прогнозом на 2030 рік, кількість населення в Україні зменшиться до 39 млн. Середня тривалість життя в Україні — 68,2 року (чоловіків — 62, жінок — 73) — на 11,5 року менша, ніж у країнах ЄС [8, 1].

Особливе занепокоєння викликає тенденція до значного поширення в Україні венеричних хвороб і особливо ВІЛ-інфікованості та СНІДу, за показниками якого Україна посідає перше місце в Європі. За шість місяців 2011 р. порівняно з аналогічним періодом 2010 р. кількість зареєстрованих нових випадків інфікування ВІЛ зросла на 6 %, а кількість смертей, пов'язаних із вірусом імунодефіциту, — на 30 % [8, 2].

Слід зазначити, що вказані хвороби належать до тих, про які особа, передусім, не бажає оприлюднювати інформацію, оскільки їх виникнення тісно пов'язане з інтимною сферою життя людей. Відсутність впевненості в тому, що лікар збереже таємницю про це, призводить до того, що хворі дуже часто зволікають із лікуванням, що створює ще більшу небезпеку не тільки для їх здоров'я, але й для оточуючих.

Окрім цього, розголошення лікарської таємниці завдає пацієнтові моральну шкоду, оскільки негативно відбивається на його честі, гідності чи репутації або створює загрозу таких наслідків. Негативна реакція в даному випадку може виражатися в засудженні особи, її відторгненні або осміянні оточуючими — конкретною особою, чиє ставлення важливо для потерпілого, або невизначеним колом осіб. Переживання особи з приводу можливої реакції оточуючих вже спричиняє йому страждання та призводить до тяжкої довготривалої депресії.

відновлення порушених прав потерпілих, оскільки шкода, що заподіюється життю та здоров'ю, подекуди має не відновлювальний характер.

Отже така увага громадськості до проблеми розголошення лікарської таємниці, а також її неможливість вирішення іншими способами і виступає соціально-політичною передумовою для встановлення відповідальності за вказані дії.

Визначаючи коло *соціально-правових наслідків* незаконного розголошення лікарської таємниці, необхідно виходити з тези про те, що будь-яка норма, яка виражає кримінально-правову заборону, повинна органічно поєднуватися з нормами інших галузей права та з положеннями міжнародних зобов'язань.

Порядок збереження лікарської таємниці регламентується як положеннями міжнародних нормативно-правових актів, так і нормами національного законодавства.

У ХХ столітті для регламентації відносин між пацієнтом і лікарем було прийнято ряд міжнародних угод. Одним з перших документів став «Міжнародний кодекс медичної етики». Він був прийнятий Третьою Генеральною Асамблеєю Всесвітньої Медичної Асоціації (Лондон, Великобританія, жовтень 1949 року), доповнений двадцять другою Всесвітньою Медичною Асамблеєю (Сідней, Австралія, серпень 1968 року) і 35-ю Всесвітньою Медичною Асамблеєю (Венеція, Італія, жовтень 1983). У «Кодексі», зокрема, проголошується, що «Лікар повинен зберігати лікарську таємницю навіть після смерті свого пацієнта».

Дотримання «лікарської таємниці» гарантувала і «Лісабонська декларація про права пацієнта», прийнята на засіданні тридцять четвертої Всесвітньої Медичної Асамблеї (Лісабон, Португалія, вересень / жовтень 1981 року). Пункт «d» цієї декларації вказує, що — «пацієнт має право розраховувати на те, що лікар буде ставитися до всієї медичної та особистої інформації, довіреної йому, як до конфіденційної».

Що стосується безпосередньо незаконного розголошення лікарської таємниці, то Україна є учасницею більшості названих міжнародних угод. Тому цілком можливим є припущення, що ст. 145 КК була введена до чинного КК України на виконання міжнародних зобов'язань, оскільки в цих документах прямо вказано на необхідність вжити заходів у внутрішньому законодавстві кожної із держав-учасниць для введення в дію положень цих документів і передбачити застосування відповідних санкцій у разі їх порушення.

Наведені аргументи дозволяють стверджувати, що міжнародні норми стали рушійною силою, яка прискорила процес криміналізації незаконного розголошення лікарської таємниці в Україні.

Порядок зберігання лікарської таємниці регламентовано і нормами вітчизняного законодавства.

Конституційною основою медичної таємниці є ст. 32 Конституції України, яка містить заборону втручатись в особисте і сімейне життя, а також передбачає, що збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди не допускається, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Ч. 3 статті 46 Закону України «Про інформацію» зазначає, що не підлягають розголошенню відомості, що стосуються лікарської таємниці, крім випадків, передбачених законом.

Згідно з ч. 4 ст. 8 Закону України «Про державну таємницю» не відноситься до державної таємниці інформація про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення.

Відповідно до ч. 1 ст. 39 Основ законодавства України про охорону здоров'я пацієнт має право на таємницю про стан здоров'я, факт звернення за медичною

допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при його медичному обстеженні. Забороняється вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування пацієнта. Ст. 40 Основ передбачає, що працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати і сімейну сторону життя громадянина, не мають право розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків.

Отже протиправність злочину, передбаченого ст. 145 КК України, прямо сформульована в даній статті шляхом вказівки на «незаконність» дій. Така оцінка закону про кримінальну відповідальність поєднується з заборонаю розголошення лікарської таємниці, що міститься в інших нормативно-правових актах.

Виходячи з цього слід зазначити, що принциповою ознакою соціально-правових підстав встановлення кримінальної відповідальності за незаконне розголошення лікарської таємниці є загальна відповідність норм кримінально-правової заборони нормам міжнародного та національного законодавства.

Закон про кримінальну відповідальність повинен мати не тільки політичне та економічне, *але й моральне обґрунтування*.

Соціальна шкідливість незаконного розголошення лікарської таємниці з точки зору моральних засад проявляється в тому, що така поведінка лікаря деформує громадську свідомість, нівелює уявлення про «моральну» чистоту працівників медичної сфери.

Діяльність лікаря виконує важливу морально-регулятивну функцію, виступаючи у якості оцінки різних моральних якостей людини, а також способу оцінки певних соціально-значимих норм моралі. Слід зазначити, що особистість лікаря виступає зразком морально-етичного розвитку, що повинно передаватися іншим членам суспільства.

Професія лікаря вимагає високої внутрішньої етичної культури. Як вказують фахівці, врівноважена вдача лікаря — то один із гармонійних зовнішніх стимулів, які сприяють одужанню пацієнта. «Боязкий, слабкодушний лікар — найнебезпечніший лікар, бо він завжди знайде тисячі можливостей, аби нічого не зробити для хворого» [13, 23].

Як вже підкреслювалося, етика сучасного лікаря потребує ґрунтовного переосмислення, оскільки розповсюдження лікарської таємниці в країні стало звичайною справою. Відомі випадки, коли медичні працівники розповідають вдома своїм близьким, знайомим про події у лікарні, про ускладнення або трагічні наслідки захворювання. Отже практика свідчить, що джерелом великої кількості нарікань і скарг на роботу медичних закладів буває саме таке «просочування» й перекручення службових професійних даних і відомостей.

Отже вищенаведені факти свідчать про відповідність встановлення кримінально-правової заборони уявленням суспільства про бездоганну етику медичних працівників та недопустимість розголошення з їх боку лікарської таємниці. Названа відповідність і є моральною підставою криміналізації незаконного розголошення лікарської таємниці.

Таким чином, проведений сукупний аналіз чинників, що характеризують соціальну шкідливість незаконного розголошення лікарської таємниці, свідчить про те, що його криміналізація виступила закономірним та соціально обумовленим кроком. Зазначене явище має достатньо високий рівень (характер і ступінь) суспільної небезпечності, існує в умовах, які неможливо усунути без застосування кримінальної відповідальності, і є суттєвим порушенням прав людини та суспільної моралі. Окрім цього, на нашу думку, додатковим криміналізаційним приводом стало приєднання України до відповідних міжнародних договорів з цього питання та подальша необхідність внесення змін в національне законодавство.

Література

1. Шадрин В. В. Уголовная ответственность за организацию или содержание притонов для одурманивания и проблемы ее реализации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Шадрин Виктор Петрович. — Омск, 1991. — 188 с.
2. Лопашенко Н. А. Уголовная политика: понятие, содержание, методы и формы реализации / Н. А. Лопашенко // Уголовное право в XXI веке: междунар. науч. конф., 31 мая — 1 июня 2001 г. : тезисы докл. — М. : ЛексЭст, 2002. — С. 177–181.
3. Кудрявцева В. Н., Яковлева А. М. Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация / В. Н. Кудрявцева, А. М. Яковлева. — М. : Наука, 1982. — 304 с.
4. Мальцев В. В. Категория «общественно опасное поведение» и ее уголовно-правовое значение / В. В. Мальцев // Государство и право. — 1995. — № 9. — С. 52–60.
5. Медико-демографічна ситуація та організація медичної допомоги населенню у 2010 році: підсумки діяльності системи охорони здоров'я та реалізація Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» / за ред Першого заступника Міністра охорони здоров'я О. В. Аніщенка. — К.: МОЗ України, 2011. — 104 с.
6. Опитування: Нема довіри лікарям! — Сівєрщина. — 2010. — 9 січ.
7. Антонов С. В., Бакшеев С. Н. Правовые аспекты реализации данных пациента с позиции нарушения врачебной тайны [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://baksheev.com.ua/law/moi-stati-po-meditsinskomu-pravu./10/>
8. Пиріг Л. Цінність та державна ціна здоров'я громадян України / Любомир Пиріг // Ваше Здоров'я. — 2011. — № 27.
9. Василюк Ф. Е. Психология переживания / Ф. Е. Василюк. — М.: Издательство Московского университета, 1984. — 79 с.
10. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. — Режим доступа:<http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>. — розділ «статистика МВС».
11. Сайт часопису «Спротив». Регионал Олейников хочет отменить ответственность за нарушение тайны голосования и сажать за спам [Электронный ресурс]. — Режим доступа:<http://sprotiv.org/2011/12/14>.
12. Кузьмин С. В. Уголовная ответственность за подкуп участников, организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных конкурсов: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Кузьмин Сергей Вениаминович. — Москва, 2002. — 185 с.
13. Вотчал Б. Е., Слуцкий М. Е. Сердечные гликозиды: монография / Б. Е. Вотчал, М. Е. Слуцкий. — М.: Медицина, 1973. — 197 с.

